

Kimlik, Söylem ve Tehdit Algısı: Konstrüktivist Perspektiften İsrail-İran İlişkileri

Muhammet Cemal ŞAHİNOĞLU*

ÖZ

Bu çalışma, İsrail-İran ilişkilerinde tehdit algısının sabit çıkar hesaplarından değil, kimlik, söylem ve pratikler aracılığıyla nasıl inşa edildiğini konstrüktivist bir perspektifle incelemektedir. Literatürde öne çıkan realist ve tarihsel-diplomatik yaklaşımların ötesine geçerek, kimlik, söylem ve normların karşılıklı inşa süreçlerini merkeze almaktadır. Araştırmanın temel problemi, iki devletin birbirlerini nasıl “öteki” olarak konumlandığı ve bu konumlandırmanın dış politikalarını nasıl biçimlendirdiğidir. Bu doğrultuda çalışma, İsrail ve İran’ın hangi söylemler ve ritüel pratikler üzerinden birbirlerini tanımladığını ve bu süreçlerin tehdit algısını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, hem akademik literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması hem de kimlik temelli güvenlik kültürünün sürekliliğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Araştırma, konstrüktivist kuram çerçevesinde nitel yöntemle yürütülmüştür. Veriler kütüphane ve çevrim içi arşiv taraması yoluyla toplanmış, dönemsel olarak sınıflandırılmış ve söylem-pratik eşleşmesi üzerinden analiz edilmiştir. Bulgular, 1948-1979 arasında var olan pragmatik yaklaşımın, 1979 sonrasında kimlik temelli düşmanlığa dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca 1990-2005 döneminde söylem ve ritüellerin bu düşmanlığı kurumsallaştırdığı, 2005 sonrasında ise nükleer krizler, vekâlet savaşları ve doğrudan çatışmaların Hobbesçu güvenlik kültürünü daha da pekiştirdiği ortaya konulmaktadır. Sonuç olarak, İsrail-İran geriliminin yalnızca stratejik çıkarlarla açıklanamayacağı anlaşılmaktadır. Kimliksel ve söylemsel dinamikler dönüştürülmedikçe, kalıcı bir güvenlik sarmalının varlığını sürdürmesi muhtemel görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail-İran ilişkileri, Kimlik, Konstrüktivizm, Söylem, Tehdit Algısı

Identity, Discourse and Threat Perception: Israel-Iran Relations from a Constructivist Perspective

ABSTRACT

This study examines, from a constructivist perspective, how threat perception in Israel-Iran relations is constructed not through fixed calculations of interest but through identity, discourse, and practices. Moving beyond the realist and historical-diplomatic approaches that stand out in the literature, it places the mutual construction of identity, discourse, and norms at the center of the analysis. The main research problem concerns how the two states position each other as “the other” and how this positioning shapes their foreign policies. In this context, the study aims to reveal through which discourses and ritual practices Israel and Iran define one another and how these processes transform threat perception. The study is significant both because it fills an important gap in the literature and because it demonstrates the continuity of an identity-based security culture. The research was conducted through a qualitative method within the framework of constructivist theory. Data were collected through library and online archival research, classified chronologically, and analyzed through discourse-practice alignment. The findings show that the pragmatic rapprochement that existed between 1948 and 1979 was transformed into identity-based hostility after 1979. They also demonstrate that discourse and rituals institutionalized this hostility during the period from 1990 to 2005, and that, after 2005, nuclear crises, proxy wars, and direct confrontations further reinforced a Hobbesian security culture. In conclusion, Israel-Iran tensions cannot be explained solely through strategic interests. Unless identity-based and discursive dynamics are transformed, a lasting security spiral is likely to persist.

Keywords: Constructivism, Discourse, Identity, Israel-Iran Relations, Threat Perception

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane, Türkiye/ Asst. Prof., Gümüşhane University, Gümüşhane, Türkiye, mcsahinoglu@gmail.com
Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 02.09.2025-20.04.2026

Citation/Atf: Şahinoğlu, M. C. (2026). Kimlik, söylem ve tehdit algısı: konstrüktivist perspektiften İsrail-İran ilişkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 114-131. <https://doi.org/10.52642/susbed.1776572>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

1. Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplininde konstrüktivist¹ yaklaşım, devletlerin kimlik ve çıkarlarının önceden belirlenmiş değil, toplumsal etkileşimler yoluyla şekillendiğini savunan önemli bir kuramdır. Realizm ve liberalizm gibi geleneksel teoriler, devlet davranışlarını çoğunlukla güç dengesi, çıkar ya da rasyonalite gibi maddi temellere dayandırırken, konstrüktivizm bu davranışların arka planında kimlik, normlar ve söylemlerin kurucu rolüne dikkat çeker. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte “anarşi”, “ulusal çıkar” ve “tehdit” gibi kavramların doğal değil, sosyal olarak inşa edildiğine dair bulgular, konstrüktivizmin yükselişini hızlandırmıştır.

Bu gelişmeler, konstrüktivizmin Uluslararası İlişkiler disiplininde yalnızca alternatif bir yaklaşım değil, aynı zamanda devlet davranışlarını açıklamada giderek merkezi bir çerçeve haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda konstrüktivizm, Uluslararası İlişkiler disiplinine sosyolojik bir perspektif sunarak devletlerin “kim olduklarını” ve “neyi tehdit olarak algıladıklarını” söylemsel ve pratik boyutlarıyla anlamaya imkân tanımaktadır. Jeffrey Checkel'in (1998) “inşacı dönüş” (constructivist turn) olarak adlandırdığı bu yönelim, normların, kimliklerin ve söylemlerin dış politika kararlarını biçimlendirmedeki rolünü işaret etmiş; sonraki literatürde ise bu yaklaşım etkili bir kuramsal çerçeve olarak kabul görmüştür (Allan, Vucetic & Hopf, 2018).

İsrail-İran ilişkileri, karşılıklı kimlik çatışmasıyla beslenen ve tehdit algısının zamanla kurumsallaştığı çarpıcı örneklerden biridir. Türkçe literatürde bu ilişki realist (Çatı & Çamlıdağ, 2023) ya da tarihsel-diplomatik (Oruç, 2016) yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Konstrüktivist çalışmalar ise çoğunlukla ya İran'ı (Kolsuz, 2017) ya da İsrail'i (Oruç, 2017) merkeze almıştır. Bu nedenle kimlik, norm ve söylem eksenindeki karşılıklı inşa süreçlerinin birlikte ele alındığı çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Bu makale, söz konusu literatüre konstrüktivist bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede İsrail ile İran'ın birbirlerini “öteki” olarak nasıl konumlandığı, bu konumlandırmanın söylemler ve ritüel pratikler aracılığıyla nasıl pekiştirildiği ve tehdit algısını nasıl biçimlendirdiği incelenmektedir. Çalışmada söylem ve ritüel pratiklere de yer verilmesinin nedeni, tehdit algısının yalnızca söylemsel düzeyde değil, tekrar eden sembolik ve bedensel pratikler aracılığıyla da kurumsallaştığını görünür kılmaktır.

Araştırmanın temel sorusu şudur: İsrail ve İran, kimlik, norm ve söylemler aracılığıyla birbirlerini nasıl “öteki” olarak inşa etmektedir? Bu soruya bağlı olarak iki alt soru öne çıkmaktadır: Birincisi, taraflar hangi tür söylemler aracılığıyla dış politikada belirli eylemlere yönelmektedir? İkincisi, “öteki” inşası zaman içinde nasıl dönüşmüş ve hangi kırılma anlarında yeniden biçimlenmiştir?

Çalışmanın temel varsayımı, tehdit algısının tarafların birbirine atfettiği kimlikler ve bu kimliklere eşlik eden söylem ve pratikler üzerinden inşa edildiğidir. Araştırma, konstrüktivist kuram çerçevesinde nitel yöntemle yürütülmüştür. Veriler kütüphane ve çevrim içi arşiv taraması yoluyla toplanmış, dönemselsel olarak sınıflandırılmış ve söylem-pratik eşleşmesi üzerinden analiz edilmiştir.

Bir sonraki bölümde önce konstrüktivist yaklaşımın temel varsayımları özetlenecektir. Ardından bu yaklaşımın kimlik, söylem ve tehdit kavramlarını nasıl ele aldığı açıklanacaktır. Böylece İsrail-İran ilişkilerinin analizi için kuramsal ve kavramsal bir çerçeve oluşturulacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve: Konstrüktivizmin Temel Varsayımları ve Sosyal İnşa

1990'larda yükselen konstrüktivizm, neorealizm ve neoliberalizmin aşırı pozitivist ve rasyonalist varsayımlarına getirdiği eleştirilerle öne çıktı (Küçük, 2014, s. 333). Soğuk Savaş'ın beklenmedik biçimde sona ermesi, bu eleştirileri güçlendirdi. Çünkü bu büyük kırılma, geleneksel teorilerin hem gelişmeleri öngörmekte hem de böylesi dönüşümlerin nasıl mümkün olabildiğini açıklamakta yetersiz kaldığını gösterdi (Wendt, 1994, s. 18). Konstrüktivistler bu başarısızlığın, uluslararası sistemi “sabit” kabul eden yaklaşımların toplumsal süreçleri göz ardı etmesinden kaynaklandığını savundu. Onlara göre Soğuk Savaş'ın sonu, uluslararası düzenin insan yapımı ve sürekli yeniden üretilen kurallardan oluştuğunu açık biçimde ortaya koydu (Guzzini, 2000, s. 155). Bu farkındalık, akademik literatürde konstrüktivizme yönelik

¹ Türkçe Uluslararası İlişkiler literatüründe “constructivism” kavramı için farklı karşılıkların kullanıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda “inşacılık” terimi tercih edilirken, kimi metinlerde “oluşumculuk”, “kurguculuk” veya “yapılandırıcılık” gibi alternatif kavramlara da yer verilmektedir. Bu çalışmada ise kavramsal tutarlılık amacıyla “konstrüktivizm” teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

ilgiyi artırdı (Ruggie, 1998, s. 862). Söz konusu ilgi, başta Alexander Wendt'in *Social Theory of International Politics* (1999) olmak üzere çeşitli inşacı eserlerle daha da pekiştirildi.

Konstrüktivizme göre uluslararası ilişkilerde önemli olan yalnızca maddi güç değil, aynı zamanda fikirler, normlar, kültür ve bilgidir. Bu unsurlar, bireyleri aşan ve toplum içinde paylaşılan intersubjektif (öznelarası) inançlar olarak varlık kazanır. Dolayısıyla ortak kabuller tek tek bireylerin toplamından ibaret değildir ve kendilerine özgü bir etki gücüne sahiptir. Kimlikler ve çıkarlar da verili değildir. Bunlar, paylaşılan inançlar içinde inşa edilir. Egemenlik, para ya da insan hakları gibi “sosyal olgular” maddi bir temele dayanmaz. Yalnızca insanların ortak inançları sayesinde anlam ve varlık kazanırlar. Son olarak, aktörler ile yapılar karşılıklı olarak birbirini inşa eder: Yapılar yalnızca sınırlayıcı değil, kimlik ve çıkar üreten zeminlerdir (Finnemore & Sikkink, 2001, ss. 392-393).

Bu çerçevede konstrüktivizm, devletleri sabit çıkar peşinde koşan aktörler olarak değil, kimliklerini ve çıkarlarını sosyal etkileşimlerle inşa eden öznel varlıklar olarak görür. Dolayısıyla “ne istedikleri” değil, öncelikle “kim oldukları” önem kazanır (Viotti & Kauppi, 2012, s. 278). Konstrüktivist yaklaşım, Onuf'un “world of our making” (bizim yaptığımız dünya) vurgusu ve Wendt'in “devletlerin çıkarlarını kimliklerinin belirlediği” görüşüyle özetlenebilir (Onuf, 1989; Wendt, 1992, s. 397).

Bu ontolojik temeller, uluslararası siyasetin “bizim inşa ettiğimiz dünya” olduğu önermesini de beraberinde getirir. Konstrüktivist kuram, güç dengesi ya da çıkar maksimizasyonunun tek başına yeterli olmadığını, sistemin maddi bileşenler kadar kimlikler, normlar ve söylemler tarafından da biçimlendiğini vurgular (McCourt, 2022, ss. 1-2; Sutch & Elias, 2007, s. 126). Wendt'in ünlü ifadesiyle “anarşi, devletlerin ondan ne anladığıdır.” Yani anarşi, güç dengesi veya çıkar gibi kavramlar nesnel ve sabit değil, sosyal olarak inşa edilen yapılardır. Bu yapılar, aktörlerin ortak anlamlandırmaları sayesinde var olur. Bu nedenle yapılar hem sınırlayıcı hem de kurucu niteliktedir. Aktörlerin kimlik ve çıkarları da bu yapılar içindeki anlamlandırma süreçlerinde şekillenir (Wendt, 1992, ss. 394-396).

Bu durumu en açık biçimde ortaya koyan örnek, Wendt'in Hobbesçu, Lockeçu ve Kantçı anarşi tipolojisidir. Hobbesçu kültürde diğer devletler potansiyel tehdit olarak algılanır. Bundan dolayı anarşi, güvenlik ikilemi ve çatışma eğilimi üretir. Lockeçu kültürde devletler birbirlerini meşru rakip olarak görür, düşmanlık yoktur ancak rekabet baskındır. Kantçı kültürde ise aktörler birbirlerini ortak çıkar sahibi ve güvenilir ortaklar olarak tanımlar. Bu kültürde iş birliği ve normatif düzen mümkündür. Bu tipolojinin dikkat çekici yönü, güç dağılımı gibi maddi koşullar sabit kalsa bile devletlerin kimlikleri ve karşılıklı ilişkileri değiştiğinde farklı güvenlik kültürlerinin ortaya çıkabilmesidir (Wendt, 2021, ss. 305-310). Örneğin, İran'ın 1970'lere kadar ABD'yi “stratejik ortak” olarak görmesi, ancak 1979 Devrimi sonrası aynı aktörü “Büyük Şeytan” olarak kodlaması, farklı “anarşi kültürleri” içinde aynı yapının farklı davranış kalıpları üretebildiğini göstermektedir (Karnap & Çağla, 2022, ss. 640-645).

Konstrüktivist bakışta aktörler sabit çıkarlarla hareket etmezler. Bunun yerine kimlikleri, deneyimleri ve söylemleriyle koşullanan değişken önceliklere sahiptir. “Ulusal çıkar”, nesnel ve evrensel değil, devletin o anki kimliğiyle tanımlanan bir sosyal inşadır. Bu da çıkarların “verili” değil, “kimlikle koşullandırılmış” olduğunu gösterir (Allan vd., 2018, s. 31; Griffiths vd., 2008, ss. 51-53).

Yapı ile aktör arasındaki ilişki de tek yönlü değil, karşılıklı bir inşa döngüsüdür. Devletler eylemleriyle yapıları yeniden üretirken, yapılar da onların kimliklerini ve çıkarlarını şekillendirir (Wendt, 1994, s. 385). Yapı-aktör döngüsünün merkezinde söylem yer alır. Dost-düşman ayrımları, güvenlik tanımları ve tehdit algıları, dil aracılığıyla kurulup yeniden üretilir (Campbell, 1992, s. 78). Normlar da bu söylemsel çerçeveyi pekiştirir. Normlar, yalnızca hangi davranışların “uygun” olduğunu değil, kimin hangi koşullarda “meşru tehdit” sayılacağını ve aktörlerin kendilerini ve başkalarını nasıl tanımlayacaklarını belirler (Flockhart, 2016, s. 84). Örneğin nükleer silah kullanımını ahlaken gayri meşru gösteren “nükleer tabu” (Tannenwald, 1999) ya da “küresel terörle mücadele” söylemi (Reese & Lewis, 2009) İsrail-İran geriliminde politik eylemi meşrulaştıran önemli başvuru noktalarıdır. Bu nedenle normlar yalnızca düzen sağlamakla kalmaz, kimi zaman çatışmaları da meşrulaştıran araçlara dönüşebilir (Boekle vd., 1999, ss. 8-9). Devletlerin dış politika tercihlerinde yalnızca stratejik hesaplar değil, ait oldukları normatif düzene uygunluk arayışı da belirleyici olur. Bu düzene uyum sağlamak kimlik inşasını desteklerken, aykırı davranışlar dışlanma ve meşruiyet kaybı riskini beraberinde getirebilir (Adler, 2013, s. 141).

2.1. Kimlik: Çıkar ve Eylem Dönüşümü

Konstrüktivist yaklaşıma göre kimlik, uluslararası ilişkilerde davranış ve çıkarların temel belirleyici unsurlarından biridir. Devletlerin kendilerini “ben” ve karşısındakini “öteki” olarak tanımlaması, hangi aktörün tehdit, hangisinin dost olarak görüleceğini ve buna uygun hangi normlara uyulacağını şekillendirir (Wendt, 1992, s. 398). Örneğin bir ülkenin nüfusu büyük ölçüde Müslüman olabilir. Ancak bu, o devletin uluslararası sistemde doğrudan “Müslüman bir devlet” olarak algılanacağı anlamına gelmez (Rumelili, 2014, s. 175). Çünkü kimlik, sadece içeride nasıl tanımlandığımızla değil, dışarıdan nasıl görüldüğümüzle de ilgilidir. Bu noktada kimlik, hem “ben kimim?” sorusunun cevabıdır hem de diğer aktörlerin verdiği “sen kimsin?” yanıtının bir yansımasıdır. Dolayısıyla kimlikler sabit değil, toplumsal etkileşimler içinde sürekli yeniden inşa edilen sosyal yapılarıdır.

Kimlik ve çıkarlar arasında doğrusal değil, karşılıklı bir ilişki vardır. Bir devlet, kimliğini tanımlamadan ne istediğini bilemez. Çünkü çıkarlar, kimlik üzerinden anlam kazanır (Bozdağlıoğlu, 2007, s. 152). Tanımlanan çıkarlar, hangi dış politika adımlarının meşru ya da uygun sayılacağını belirler. Bu politikalar ise zamanla kimliği pekiştirebilir ya da dönüştürebilir (Houghton, 2007, s. 29). Bu nedenle kimlik, sadece bir başlangıç noktası değil, aynı zamanda eylemlerle yeniden biçimlenen bir süreçtir (Sönmezoglu, 2014, s. 222).

Normlar, kimlik ve çıkar ilişkisini şekillendiren temel unsurlardandır. Çünkü hangi davranışların kimliğe uygun olduğunu tanımlar. Normlar değiştikçe kimlik ve çıkar tanımları da yeniden biçimlenir. İran’ın 1979 Devrimi sonrası dış politikasında yaşanan dönüşüm, kimlik ve normların çıkarları nasıl yeniden tanımladığını gösteren çarpıcı bir örnektir. Yeni İslami-devrimci kimlik, Batı karşıtlığı ve ümmet dayanışması gibi normları merkeze almıştır. ABD’yi “Büyük Şeytan” olarak kodlarken, İsrail’in varlığına karşı çıkmak ve Filistin direnişine destek vermek yeni normatif yükümlülükler hâline gelmiştir (Hobson, 2000, s. 146; Nia, 2012, s. 33).

Alexander Wendt (2021, ss. 279-287) devlet kimliğini dört düzeyde sınıflandırır: kurumsal, tip, rol ve kolektif kimlik. Kurumsal kimlik, bir devletin temel varoluşsal çıkarlarını temsil eder. Tip kimliği, örneğin “liberal demokrasi” gibi ideolojik benzerlikler üzerinden dayanışma eğilimlerini içerir. Rol kimliği, aktörün uluslararası sistemde müttefik mi yoksa rakip mi olarak konumlandığını belirlerken; kolektif kimlik, bir grubun veya topluluğun parçası olma hâlini yansıtır. Bu çok katmanlı yapı, kimliğin sadece içsel bir inşa değil, dışsal ilişkilerle sürekli yeniden biçimlenen bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Kimliğin pratikte nasıl şekillendiğini anlamak için aktörler arası etkileşimlere bakmak gerekir. Bir devletin diğer aktörlerle kurduğu ilişki biçimi (dostça ya da düşmanca) zamanla o devletin kendini nasıl tanımladığını şekillendirir. Etkileşim olumluysa, devlet kendisini ötekiyle dost olarak konumlandırır ve iş birliğine açık bir kimlik geliştirir. Ancak ilişki gergin veya çatışmalıysa, devlet kendisini ötekine karşı tehdit altında hissederek ve buna uygun savunmacı ya da saldırgan bir kimlik benimser (Coşkun, 2012, s. 610). Bu etkileşimler, dış politikayı daha esnek veya daha katı hale getirebilir.

Kimlik, yalnızca dost-düşman ayrımını değil, aynı maddi koşullar altında tehdit ve fırsatların nasıl algılandığını da belirler. Örneğin ABD’nin askeri gücü Kanada için dostane, Küba için tehditkâr görünebilir (Wendt, 1992, s. 397). Bu durum, uluslararası anarşinin sabit bir yapı değil, kimliklere ve sosyal bağlama göre farklı anlamlar kazanan bir süreç olduğunu gösterir (Wendt, 1994, s. 388). Dolayısıyla, bu farklı algıların temelinde yatan şey, kimliklerin nasıl inşa edildiği ve “öteki” ile kurulan ilişkilerde nasıl biçimlendiğidir.

Kimlikler toplumsal olarak inşa edilir. Bu nedenle “ben”in anlamı, “öteki” ile kurulan ilişki içinde şekillenir. Bu inşa süreci, lider söylemleri, kolektif hafıza, tarihsel deneyimler ve ulusal mitler aracılığıyla sürdürülür (Flockhart, 2016, ss. 85-86; Rumelili, 2020, s. 391). Ancak bu inşa süreci yalnızca iç kaynaklara dayanmaz, uluslararası düzeyde kurulan dostluklar, rekabetler ve çatışmalar da kimliğin anlamını dönüştürür. Bu açıdan kimlik, sadece içsel bir özellik değil; diğer aktörlerle kurulan ilişkiler içinde anlam kazanan toplumsal bir olgudur. Devletler, kimliklerini yalnızca kendi iç dinamiklerine göre değil, “öteki” aktörlerle girdikleri etkileşim yoluyla tanımlarlar (Wendt, 1992, s. 397).

Sonuç olarak, konstrüktivist analizde temel soru “Ne istiyor?” değil, “Kim olmak istiyor?” sorusudur. Kimliğin bu kurucu rolü, çıkarların da dinamik ve inşa edilmiş yapılar olduğunu ortaya koyar. Böylece dış politika, sadece rasyonel hesaplara değil, kimlik temelli algı ve çerçevelere dayanır (Demirtaş, 2020, s. 172).

2.2. Söylem ve Tehdit Algısı: Dilin Söz-Eylem Boyutu, Kimlik ve Pratikler

Konstrüktivizm, uluslararası ilişkilerde fikirlerin, normların ve söylemlerin, maddi unsurlar kadar etkili olabileceğini vurgular. Söylemler, inançları ve çıkarları şekillendirerek kabul görmüş davranış kalıplarının oluşumuna zemin hazırlar. Realizmin askeri güç odaklı yaklaşımına karşılık, konstrüktivizm devletlerin kimlik ve çıkarlarının sabit değil, söylemsel ve tarihsel süreçlerin ürünü olduğunu öne sürer. Devletler, diğer aktörleri belirli kimliklerle algılar ve bu kimlikler toplumsal yapılarda köklenir. Uluslararası düzlemde önce “ben” ve “öteki” ayrımı inşa edilir. Bu ayrım çıkar tanımlarını, çıkar tanımları da hangi eylemlerin “uygun” ya da “tehditkâr” sayılacağını belirler. Bu kimlik-çıkâr döngüsü, tehdit algısının sabit bir gerçeklik olmadığını, aksine sosyal bir inşa olduğunu gösterir (Sönmezoğlu, 2014, s. 223; Wendt, 1992, ss. 395-398; Wendt, 2021, s. 287).

Bu bağlamda dil, toplumsal davranışı anlamada merkezi bir rol oynar. Aktörler dünyayı söylemsel pratikler yoluyla anlamlandırır ve bu da eylemlerine yön verir (Risse, 2007, s. 137). Onuf’un ifadesiyle “Söylemek bir eylemdir. Konuşma, toplumsal dünyayı şekillendirmenin en temel yollarından biridir” (Onuf, 2015, s. 59). Dil yalnızca bir durumu betimlemekle kalmaz, aynı zamanda gerçekliği kurar. Bu anlamda hem temsil edici hem de performatiftir. Söylenen söz de maddi ve bedensel pratiklerle gerçeklik kazanır. Kratochwil’e göre (1989, ss. 36-37), normlar bireylerin birbirine dayattığı kurallar değil, ortak dilsel akıl yürütmelerin ürünüdür. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde eylemler, ikna süreçlerine ve toplu anlam inşasına dayanır. Söylem hem sosyal gerçekliği kurar hem de neyin yapılabilir olduğunu sınırlar.

Bu kuramsal çerçeve, güvenlik söyleminin de dil aracılığıyla nasıl inşa edildiğini gösterir. Tehdit ilanı yalnızca bir tanımlama değil, söylendiği anda fiili sonuç doğuran bir söz-eylemdir. Tehlike nesnel değildir ancak bir durumun tehdit sayılması, bu iddianın toplumda ya da karar alıcılar nezdinde kabul görmesiyle anlam kazanır (Campbell, 1992, s. 1). Benzer biçimde Buzan, Wæver ve de Wilde’ın “güvenlikleştirme” modeli de bir meseleyi varoluşsal tehdit diye sunmanın ve bu söylemin, hedef kitle tarafından kabul görmesinin başlı başına bir söz-eylem olduğunu göstermektedir. Bu süreç, olağan dışı ve çoğu zaman askeri önlemleri meşrulaştırır. Buradaki “hedef kitle”, bağlama göre iç kamuoyu, karar verici elitler ya da uluslararası topluluk olabilir (Buzan vd., 1998, ss. 21-26).

Dil ve performatif pratikler (eylemler) bu sürecin başlıca araçlarıdır ve güvenliğin toplumsal inşasında kilit bir rol oynar. Fierke’ye (2016, ss. 71-77) göre dil, yalnızca “gerçekliği etiketleyen” pasif bir araç değildir. Dil, güvenliğin sınırlarını hayal etmek, inşa etmek ve deneyimlemek için merkezi bir mekanizmadır. Bu nedenle söylem, realizmin “maddi kapasiteler” olarak tanımladığı askeri, ekonomik ve teknolojik güç unsurları kadar etkili bir güvenlik aracına dönüşebilir.

Dolayısıyla söylem yalnızca kimlikleri ve politik pratikleri inşa etmekle kalmaz, aynı zamanda devletlerarası etkileşimleri de yönlendirir. Bir devletin dış politika söylemi, diğer aktörlere belirli anlamlar ileterek ya karşılıklı anlayışı güçlendirir ya da çatışmaları tetikler. Söylemler, stratejik eylemlerin meşrulaştırılmasında ve rakiplerin şeytanlaştırılmasında merkezi rol oynar. Bu çerçevede devletler, söylemsel üstünlük mücadelesiyle rakiplerini düşmanlaştırmaya ya da kendi politikalarını meşrulaştırarak uluslararası alanda kendilerine eylem serbestisi yaratmaya çalışırlar (Yongtao, 2010, ss. 88-101).

Bu noktada sosyal karşılıklılık devreye girer. Çünkü maddi kapasite sabit olsa da farklı kimlik eşleştirmeleri onun anlamını değiştirir. Wendt’in ünlü örneğinde, ABD’nin nükleer kapasitesi Kanada için “müttefik güvencesi”, Küba içinse “varoluşsal tehlike” anlamına gelir (Wendt, 1992, s. 397). Aynı olgu, farklı kimlik konumlanmaları üzerinden zıt tehdit algılarına yol açabilir. Bu durum, güvenliğin nesnel bir gerçeklik değil, aktörlerin kimlikleri ve söylemleri doğrultusunda anlam kazanan, ilişkisel bir kurgu olduğunu gösterir (Demirtaş, 2020, s. 173).

Son yıllarda “yeni konstrüktivizm” (McCourt, 2022) ve “pratik dönüş” (Adler & Pouliot, 2011) tartışmaları, söylem merkezli yaklaşımlara beden, jest ve gündelik (rutin) pratikleri de eklemiştir. Söylem artık yalnızca sözel ifadelerle değil; bayrak yakma, yürüyüş, tatbikat, görsel sunum gibi maddi olarak iç içe geçmiş ve tekrar eden pratikler bütünü olarak kavranmaktadır (McCourt, 2022, s. 41). Bu tür pratikler, kimliği yalnızca sembolik düzeyde değil, bedensel ve görsel biçimlerde de somutlaştırır ve tekrar yoluyla pekiştirir. Diplomatik törenlerde kullanılan ifadeler kadar protokol hareketleri de devletler arası ilişkilerin anlam dünyasını kodlar ve kimlik inşasına doğrudan katkı sağlar (Adler & Pouliot, 2011, s. 7). Söylemin bu bedensel ve görsel boyutu, dış politikanın yalnızca bir tehdide tepki üretmekten ibaret olmadığını gösterir.

Aksine, “biz-öteki” ayrımını güçlendiren bir araç olarak hangi durumların “varoluşsal tehdit” sayılacağına dair kolektif anlayışların oluşumuna da katkı sağlar (Campbell, 1992, ss. 77-78). Güvenikleştirme bu nedenle yalnızca sözel ifadelerle yapılmaz. Dilin ikna gücü, imgelerin çağrışımı, tarihsel anlatıların etkisi ve tekrarlanan sembollerin gücü de bu sürece dâhildir (Schlag, 2016, ss. 175-176).

Son olarak, normların evrensel olarak benimsenmediği, yerel bağlamlara göre yeniden şekillendiği unutulmamalıdır. Acharya'nın (2014, s. 9) norm yerelleştirme modeli, küresel normların yerel kimlik ve değer sistemleri içinde tercüme edilerek uyarlanabileceğini savunur. Yani normlar, yerel kültürel bağlama “tercüme edilerek” yeniden şekillenir ve bu süreçte kabul, uyarılma ya da reddedilme kararları ortaya çıkar. Bu durum, İran'ın devrim sonrası Batı normlarını İslami değerler çerçevesinde yeniden yorumlamasında da gözlemlenebilir (Keddie, 2006). Bu süreç yalnızca bir norm aktarımı değil, aynı zamanda kimliğin söylem aracılığıyla yeniden üretildiği bir inşa pratiğidir. Dolayısıyla güvenlik siyaseti; norm yerelleştirme süreçleri, söylem üzerinden yürütülen kimlik mücadeleleri ve bunları pekiştiren pratiklerle birlikte değerlendirilmelidir.

3. İsrail-İran İlişkilerinin Konstrüktivist Analizi

Bu bölümde İsrail-İran ilişkileri, kimlik, söylem ve tehdit algısının karşılıklı inşası çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışma, 1979 İran İslam Devrimi'nden günümüze uzanan süreçte tarafların birbirini nasıl konumlandığını ve bu konumlandırmanın tehdit algılarını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu dönüşümü anlayabilmek için 1979 öncesi döneme de kısaca değinilecektir.

3.1. Karşılıklı Yakınlık ve Pragmatik Kimlik İnşası (1948-1979)

İran ve İsrail'in coğrafi olarak uzak olması, sınırdaş olmamaları ve aralarında tarihsel bir düşmanlık geçmişinin bulunmaması, iki devlet arasında derin bir çatışma olasılığını başlangıçta düşük kılıyordu. Aksine, iki ülkenin tarihsel hafızasında genellikle olumlu imgeler yer alıyordu. Örneğin İsrail'de Pers Kralı Büyük Kiros'un adı sokaklara verilmişti. Bu bağlamda 1948 sonrası İsrail'in dış politikası büyük ölçüde “Düşmanımın düşmanı dostumdur” ilkesiyle şekillenmiş ve İran ile ilişkiler pragmatik bir zeminde gelişmişti (Sachs, 2019). Ancak bu yakınlık, yalnızca maddi çıkarların değil, aynı zamanda kimlik ve çıkarların sosyal süreçler içinde karşılıklı olarak inşa edildiği bir etkileşimin ürünüydü. Konstrüktivist yaklaşıma göre çıkarlar sabit maddi gerçekliklerden değil, kimliklerden türetilir. Kimlikler ise söylemler yoluyla sürekli yeniden kurulur (Wendt, 1992, ss. 395-398).

Ortak tehdit algısı, özellikle Cemal Abdülnasır döneminde güçlenen Pan-Arabizm ve artan Sovyet nüfuzu gibi bölgesel dinamikler karşısında tarafları birbirine yakınlaştırdı. İsrail'in Arap dünyasındaki izolasyonu kırmak için geliştirdiği “çevre doktrini” doğrultusunda İran, stratejik bir müttefik ve bu doktrinin “taçtaki mücevheri” olarak konumlandı (Kaye vd., 2011, ss. 10-13). İran açısından bakıldığında, Şii ve Fars kimliği onu Sünni ve Arap çoğunluklu komşularından ayırıyordu. Bu farklılık, İsrail ile ilişkilerin ideolojik engellerden arındırılmış bir pragmatizm temelinde şekillenmesine imkân tanıdı. Şah Muhammed Rıza Pehlevi (1941-1979) Batı ile yakın ilişkiler kurma yönündeki modernleşmeci rotası doğrultusunda İsrail'i dengeleyici bir aktör olarak görüyordu (Menashri, 2006, ss. 108-109).

1948-1950 arasında İran, İsrail'in meşruiyetine dair belirsizlikler ve iç kamuoyu baskısı nedeniyle temkinli bir pozisyon aldı. Resmî tanıma gerçekleşmese de fiili düzeyde temaslar kuruldu. Bölgesel dengelerdeki değişim ve ortak tehdit algısının güçlenmesi, 1950'lerin ortalarından itibaren İran-İsrail yakınlaşmasını hızlandırdı. Bu süreçte diplomatik ve ekonomik temaslar kuruldu, fiili iş birliği adımları atıldı (Sobhani, 1989, ss. 19-20). Bu dönemde tarafların birbirini “dost” kimlikleriyle algılaması, aynı maddi gücün hem güvenlik sağlayıcısı hem de stratejik fırsat olarak kodlanmasını mümkün kılmıştı. Nitekim konstrüktivist yaklaşıma göre, önceki bölümde tartışıldığı üzere, aynı askeri kapasite dost olarak görülen bir devlette güvenlik teminatı, düşman olarak algılanan bir devlette ise varoluşsal tehdit anlamına gelir (Campbell, 1992, s. 78).

1956 Süveyş Savaşı, Ortadoğu'daki güç dengelerinde sarsıcı etkiler yarattı ve İsrail'i yeni bölgesel ittifaklar kurmaya sevk etti. İzleyen yıllarda Nasır'ın yükselen Pan-Arabist ve Sovyet yanlısı çizgisi, İsrail ve bölgedeki diğer Arap olmayan devletler için ortak bir tehdit olarak algılanmaya başladı. İsrail'in çevre doktrini kapsamında İran, Türkiye ve Etiyopya ile geliştirilen ilişkiler bu kaygıya dayanıyordu (Shlaim,

2022, ss. 279-286). İran ise, Arap birliğinin çekiciliği, 1958'de Bağdat monarşisinin devrilmesi ve Irak-Sovyet yakınlaşması gibi gelişmelerle bölgede yalnızlaştığını hissediyordu. Bu nedenle İsrail'le stratejik ilişkilerini derinleştiriyordu (Bahgat, 2005, s. 523).

1958'de İsrail dış istihbarat servisi Mossad öncülüğünde, İran'ın istihbarat ve iç güvenlik teşkilatı Sazeman-e Ettela'at va Amniyat-e Keshvar (SAVAK) ile Türkiye'nin Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) arasında "Trident" kod adlı üçlü bir istihbarat iş birliği kuruldu. Bu çerçevede taraflar bilgi paylaşımında bulundu ve ortak operasyonlar gerçekleştirdi. 1959 itibarıyla Ben-Gurion ve Şah'ın öncülüğünde ilişkiler daha da derinleşirken, iş birliği yalnızca güvenlik alanıyla sınırlı kalmadı. 1960'lı yıllardan itibaren İran, İsrail'in başlıca petrol tedarikçisi hâline geldi ve toplam petrol ithalatının yaklaşık %90'ı İran'dan sağlandı. 1968'de devreye giren Eilat-Ashkelon Boru Hattı aracılığıyla İran petrolü Hayfa rafinerisine ulaştırılarak ekonomik ilişkiler kurumsallaştı. Bu stratejik altyapı yatırımı, İsrail'in Süveyş Kanalı'na bağımlılığını azaltarak enerji güvenliğini pekiştirdi (Bialer, 2007, ss. 30-33; Kaye vd., 2011, ss. 11-12).

1970'li yıllarda İran ve İsrail arasındaki iş birliği, Kuzey Irak'taki Kürt gruplara sağlanan destek üzerinden yeni bir stratejik boyut kazandı. İsrail, İran'ın coğrafi avantajından yararlanarak bu gruplara silah, eğitim ve lojistik destek sağladı. İran ise bu operasyonlara lojistik ve coğrafi destek sağlayarak kritik bir rol oynadı. Bu koordinasyon, Irak'ın artan askeri kapasitesi ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkilerine karşı ortak bir savunma stratejisi olarak şekillendi (Parsi, 2007, ss. 53-54). İsrail'in gözünde İran, çevre doktrini bağlamında bölgedeki en stratejik ortaklardan biri olarak önemini koruyordu. Buna paralel olarak ortak tehdit algısı da örtülü ama derin bir ittifakın zeminini güçlendiriyordu (Parsi, 2007, s. 77).

Ancak 1970'lerin sonuna doğru bu ittifakın stratejik zemini sarsılmaya başladı. 1973 Arap-İsrail Savaşı sonrası bölgesel dengelerde yaşanan değişimler, Pan-Arabizm'in cazibesinin düşmesi ve Mısır'ın Batı'ya yönelmesi gibi gelişmeler, İran'ın dış politikasında yeni soru işaretleri doğurdu. Aynı dönemde içeride rejime karşı artan muhalefet, Şah'ın konumunu zayıflattı ve 1979'da İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte İsrail ile olan stratejik iş birliği sona erdi (Bahgat, 2005, s. 524).

Bu kopuş, konstrüktivist kuramın ortaya koyduğu "anarşi kültürleri" (Wendt, 2021, ss. 305-310) çerçevesinde anlamlandırılabilir. 1979 öncesinde İran, İsrail'i güvenilir bir "dost" olarak kodlamışken, 1979 sonrasında bu kimlik radikal biçimde dönüştü ve aynı maddi koşullar zıt anlamlar kazandı. Kimlik inşasındaki bu kırılma, sadece diplomatik ilişkileri değil, tehdit algısının temelini de dönüştürdü.

3.2. Şah'tan Humeyni'ye: Yeni Kimlik, Yeni "Öteki" (1979-1989)

İran'daki artan toplumsal baskılar sonucunda Şah Muhammed Rıza Pehlevi, 16 Ocak 1979'da ülkeyi terk etti. Ardından Fransa'daki sürgününden dönen Ayetullah Humeyni 1 Şubat'ta İran'a gelerek iktidarı devraldı. Yapılan referandumun ardından 1 Nisan 1979'da İslam Cumhuriyeti ilan edildi ve böylece yeni dönemin kurumsal kimliği resmen şekillendi (Sanyürek, 2018, s. 204).

1979 Devrimi, İran'ın dış politikasında kimlik temelli radikal bir dönüşüm yarattı. Devrim öncesinde İran ile İsrail arasında çıkar temelli örtük bir yakınlık vardı. Ancak Humeyni liderliğinde kurulan rejim, İsrail'i artık yalnızca düşman değil, aynı zamanda kendisini tanımladığı başlıca "öteki" olarak kodladı. İsrail ile tüm diplomatik ilişkiler kesildi ve meşruiyeti tanınmadı. Yeni dış politika, Filistin meselesini merkeze alarak anti-empyrialist bir çerçevede inşa edildi (Önel, 2025; Sachs, 2019). Bu durum, konstrüktivist kuramda Wendt'in (1992, s. 398) vurguladığı "kimlik-çıkâr" döngüsünün somut bir örneğidir. Devletler kimlikleri üzerinden çıkar tanımlar, tehdit algılarını buna göre şekillendirir. Devrim öncesinde çıkar temelli pragmatizm baskınken, devrim sonrasında kimlik merkezli ideoloji belirleyici hale geldi. Humeyni bu çerçevede İsrail'i "Küçük Şeytan" (ABD ise "Büyük Şeytan") ilan etti.

Bu dönüşüm, anarşi kültürleri tipolojisi açısından da açıklayıcıdır. Hobbesçu, Lockeçu ve Kantçı ayrımı, değişen kimliğin aynı maddi koşullarda tamamen farklı davranış kalıpları üretebileceğini gösterir. 1970'lerdeki örtük iş birliğinden 1979 sonrası düşmanlığa geçiş, bu kültürel dönüşümün açık bir örneğidir (Wendt, 2021, ss. 305-310).

Bu kültürel dönüşüm, yeni rejim döneminde İsrail'in yalnızca söylem düzeyinde değil, ritüel ve tekrar eden pratikler aracılığıyla da bir "öteki" olarak kurumsallaştırılmasıyla somutlaştı. "Küçük Şeytan" etiketi (Sachs, 2019), Cuma hutbeleri (Choukeir, 2024), Kudüs Günü mitingleri (Itzhakov, 2018), ders kitapları (Pardo, 2016) ve duvar yazıları (Khosravi, 2013) gibi tekrar eden pratiklerle bu ötekileştirme sürekli

pekiştirildi. Adler ve Pouliot'ya (2011, s. 14) göre, bu tür bedenselleşmiş tekrarlar kimliğin söylemden pratiğe taşınmasını sağlar. Böylece İsrail karşıtlığı, yalnızca kimlik üretiminin değil, aynı zamanda dış politika eylemlerinin de belirleyicisi hâline geldi.

İlk sembolik adımlar da bu söylemin etkisiyle atıldı. Tahran'daki İsrail büyükelçiliğinin Filistin Kurtuluş Örgütü'ne devredilmesi ve Yaser Arafat'ın devrim sonrasında sembolik olarak onurlandırılan ilk liderlerden biri hâline gelmesi, Filistin meselesinin rejim kimliğinin merkezine yerleştiğini gösterdi (Kıran, 2008, s. 85; Sobhani, 1989, ss. 164-165). İran, bu Filistin merkezli söylemi Arap kamuoyunda mezhepsel ayrışmaları aşan bir "Müslüman dayanışması" iddiasına dönüştürerek meşruiyet aracı olarak kullandı (Sachs, 2019). 3 Aralık 1979'da kabul edilen Anayasa da bu kimlik inşasını hukuki düzeye taşıdı. 152. madde bağlantısızlık ve "tüm Müslüman halkların haklarını savunmayı" öngörürken, 154. madde "mazlumların zalimlere karşı mücadelesini" desteklemeyi taahhüt etti (Islamic Republic of Iran, 1979). Bu gelişmeler, küresel düzeydeki İslam dayanışması ve anti-emperyalizm normlarının, İran'ın devrim sonrası kimliğiyle yerel bağlamda yeniden şekillendirilerek dış politikada kurumsallaştırıldığını gösterdi. Bu durum aynı zamanda bir norm yerleştirme sürecine de işaret etti (Acharya, 2014, s. 9).

Ancak söylemsel sertleşmeye rağmen dış politikada belirli alanlarda esneklik gözlemlendi. Özellikle İran-İrak Savaşı sırasında güvenlik baskıları, İsrail ile örtük teması zorunlu kıldı. Washington ambargosuna rağmen İsrail'den Phantom parçaları ve mühimmat temin edildi. Bedel olarak nakit, indirimli petrol ve İranlı Yahudilerin çıkışına dair iddialar kamuoyuna yansdı. İsrail ise bu temaslardan hem ekonomik hem stratejik kazanç sağladı. Gelir elde etmenin ötesinde İran'daki ılımlı unsurlarla temas kurma imkânı buldu (Kaye vd., 2011, s. 15; Parsi, 2007, ss. 95-96; Sobhani, 1989, s. 146). Aynı dönemde yaşanan İran-Kontra² skandalında ABD yapımı silahların İran'a ulaştırılmasında İsrail aracı rolü üstlendi (Bahgat, 2005, ss. 526-527; Djalili & Kellner, 2017, ss. 52-53). Bu dönemdeki kapalı iş birlikleri, ideolojik söyleme rağmen kısa vadeli güvenlik çıkarlarının belirleyici olduğunu gösterdi. Bu durum, tehdit algısının ve dış politika davranışının yalnızca devletler arası etkileşimle değil, aynı zamanda iç siyasal meşruiyet arayışları, ideolojik yönelimler ve karar alıcı elitlerin tehdit tanımlarıyla da şekillendiğini göstermektedir (Karnap & Çağla, 2022, ss. 640-645; Boroumand, 2024; Nia, 2012, s. 44).

Bu tür bir söylem-pratik ayrışması, konstrüktivist kuram açısından anlamlı ve öngörülebilir bir durumdur. Kimlik, yalnızca bir "öteki" inşa etmek için değil, iç ve dış meşruiyetin sürekliliğini sağlamak üzere tekrar üretilir (Adler & Pouliot, 2011, ss. 4-6). Söylem, ideolojik aidiyet kurmanın ötesinde, hangi eylemlerin meşru ya da uygun sayılacağını belirler. Dolayısıyla İran rejimi, bağlama göre kimlik anlatılarını yeniden yorumlayarak çıkar tanımını esnetebilmiştir (Finnemore & Sikkink, 2001, s. 393). Kamusal alanda İsrail karşıtı bir duruş sürerken, güvenlik tehditleri yoğunlaştığında "rejimin bekası" söylemiyle kapalı temaslar rasyonelleştirildi. Bu pragmatik uyarlamayı iç siyasette en açık biçimde dönemin Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani ifade etmiştir: "Bizi tehdit eden dış sorunları İslam açısından çözebiliriz... İdeolojimiz esneklik. Maslahatımızı İslam temelinde belirleyebiliriz. Ancak İslami bir temelde hareket ediyoruz diye ülkeyi tehlikeye atmak hiç de İslami değildir" (Nia, 2012, s. 44). Bu söylem, kimlik inşasının bağlamsal esnekliğini ve çıkar tanımlarının sabit değil, sürekli yeniden müzakere edilen yapılar olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak bu esneklik dönemi uzun sürmedi. 1980'lerin sonuna gelindiğinde, söylemsel sertleşme ile bunu pekiştiren pratikler tehdit algısını adım adım inşa etti ve 1990'lara girerken İran-İsrail ilişkilerini daha sert ve kalıcı bir karşıtlık düzlemine taşıdı (Kaye vd., 2011, s. 16).

3.3. Söylemde Dost-Düşman Ayrımının Kurumsallaşması (1990-2005)

1979 İslam Devrimi sonrası İran, dış politikasını Ayetullah Humeyni'nin ideolojik çizgisi doğrultusunda kurarak İsrail'i "düşman" ve "Siyonist rejim" olarak tanımladı. Ayetullah Hamaney'in 1989'da liderliği devralmasıyla bu söylem devam etti (Zaccara, 2024). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1991 Körfez Savaşı

² İran-Kontra skandalı veya İrangate skandalı. 1986 yılında patlak veren siyasal skandal. İran ile Irak arasında savaşın devam ettiği bir sırada, Ronald Reagan yönetimi, İran'a gizli yollardan yapılan silah satışı ile elde edilen parayı Nikaragua'daki isyancılara aktarmış ve böylece ülkedeki iç savaşı finanse etmişti. Yardımın, ABD Kongresi'nin yasakladığı bir yardım şekli olmasının yanı sıra, İran gibi düşman bir ülkeye silah satışıyla elde edilmesi, olayı daha da karmaşık hâle getirmiş ve beraberinde çok sayıda istifaya yol açmıştı. Bkz. Dağ, A. E. (2004). Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü (s. 264). Ankara: Anka Yayınları.

sonrasında Irak'ın tehdit kapasitesini yitirmesi hem İran hem de İsrail'i yeni tehdit tanımları üretmeye yöneltti. Hamaney yönetimindeki İran, Humeyni döneminin “direniş” söylemini yeniden canlandırarak ABD liderliğindeki ittifakı “Haçlı-Siyonist eksen” olarak tanımladı ve kendisini küresel İslam ümmetinin öncüsü olarak konumlandırdı (Lipin, 2019). Bu tür yeniden anlamlandırmalar, Onuf'un (2013, s. 36) ifadesiyle söylemin yalnızca tanımlayıcı değil, aynı zamanda gerçekliği inşa eden ve ona göre davranışları şekillendiren bir eylem olduğunu gösterir.

Benzer bir yeniden inşa süreci İsrail cephesinde de gözlemlendi. Körfez Savaşı'nın ardından Irak tehdidinin geri çekilmesiyle İsrail, yeni bir “varoluşsal tehdit” ihtiyacına yöneldi ve İran'ı irrasyonel, nükleer silah peşindeki ideolojik bir düşman olarak konumlandırdı. “Çılgın mollalar” söylemiyle temsil edilen bu çerçeve, yalnızca iç kamuoyuna değil, Batılı müttefiklere yönelik diplomatik mesajlar da içeriyordu. Bu söylem, İran'ı yalnızca bölgesel bir rakip olarak değil, Batı değerlerine meydan okuyan medeniyet düzeyinde bir tehdit olarak sundu. Bu temsil biçimi, özellikle Amerikan karar alıcılarının İran'a yönelik tehdit algısını pekiştirerek Tahran'ın uluslararası sistemde “izole edilmesi gereken bir rejim” olduğu fikrine zemin hazırladı (Parsi, 2007, ss. 1-3). Bu karşılıklı ötekileştirme, kimliklerin ve tehdit algılarının söylemsel düzeyde pekişmesini beraberinde getirdi. Nia'ya (2012, s. 33) göre, ötekini tanımlayan söylem çoğu zaman bir yansımayı tetikler. Bu süreçte kimlikler ve güvenlik anlayışları karşılıklı olarak kurumsallaşır.

Bu kurumsallaşmanın önemli göstergelerinden biri, 1990'larda Başbakan Yitzhak Rabin tarafından geliştirilen “eşmerkezli daireler” (concentric circles) güvenlik şemasıydı. Rabin, İsrail'in güvenlik tehditlerini coğrafi yakınlığa göre içten dışa daireler halinde sıraladı, İran'ı ise “nükleer kapasiteye yönelmiş ideolojik tehdit” olarak en dış çemberde konumlandırdı. Bu çerçeve, kamuoyunu uzun vadeli bir ideolojik tehdide hazırlarken aynı zamanda güvenlik bürokrasisinin savunma mimarisini şekillendirdi (Yitzhak, 1995). Flockhart'ın (2016, ss. 82-84) vurguladığı üzere güvenlik olgusu, nesnel bir gerçeklik değil, söylem ve normlar aracılığıyla toplumsal olarak inşa edilen bir kavramdır. Dolayısıyla güvenlik algısı, kimlik ve çıkar tanımlarının söylemle sürekli yeniden üretilmesiyle biçimlenir. Rabin'in modeli, bu kuramsal çerçevenin somut bir örneğini sunmakta ve kimlik ile çıkar tanımlarının söylemle nasıl bütünleştiğini açık biçimde göstermektedir.

Bu söylemsel kurumsallaşma, İran cephesinde de sembolik ve bedensel pratiklerle desteklendi. Her yıl Ramazan ayının son cuma günü düzenlenen Kudüs Günü etkinliklerinde atılan “İsrail'e ölüm” sloganları, yakılan bayraklar ve taşınan afişler (The Times of Israel, 2018) yalnızca protesto araçları değil, kolektif kimliğin ve “öteki”nin görsel ve bedensel olarak yeniden üretildiği bir alan işlevi görür. Bu tür ritüeller kimliği tekrar yoluyla pekiştirir, tehdidi somutlaştırır ve güvenlik gibi kavramların yalnızca söylemle değil, aynı zamanda fiziksel ve görsel pratiklerle de inşa edildiğini gösterir (Adler & Pouliot, 2011, s. 7; Fierke, 2016, s. 74).

1997'de Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle İran'ın söyleminde, özellikle Batı ve ABD'ye yönelik dilde görece bir yumuşama gözlemlendi. Hatemi, “medeniyetler arası diyalog” çağrısı ve Batı halklarına yönelik olumlu mesajlarıyla dikkat çekti, ABD'yi ve genel olarak Batı'yı kategorik olarak şeytanlaştırmaktan kaçındı. Buna karşın İsrail'e yönelik söylemde devamlılık gözlemlendi. Hatemi, İsrail'i “ırkçı ve terörist rejim”, “bölgenin ve dünyanın vebası” ve “faşizmin devamı” olarak nitelemeye devam etti (Menashri, 2001, ss. 287-290). Aynı şekilde, 2000 yılında İran'ın Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney, Tahran'da televizyondan canlı yayımlanan Cuma hutbesinde İsrail'i “bölgeden sökülüp atılması gereken kanserli bir tümör” olarak tanımlayarak Humeyni'den miras kalan sert retoriği sürdürdü (Teitelbaum, 2008, s. 15).

11 Eylül 2001 saldırılarının ardından, İran-İsrail söylemleri küresel düzeyde güvenlikleştirme ile birleşti. ABD Başkanı George W. Bush, 29 Ocak 2002'deki “Şer Eksen” konuşmasında İran'ı Irak ve Kuzey Kore ile aynı çizgide konumlandırdı ve “haydut devletler” kategorisinde değerlendirdi. Böylece Tahran, uluslararası güvenlik gündeminin merkezine yerleştirildi. İsrail'de ise bu söylem hızla karşılık buldu. Başbakan Ariel Şaron, 26 Ekim 2004'te Knesset'te yaptığı konuşmada İran'ı “en öncelikli tehdit” olarak niteledi ve bu tehdide karşı ulusal dayanışma ile bölgesel iş birliği çağrısında bulundu (Arı, 2017, ss. 139-140; The Guardian, 2004). Buzan, Wæver ve de Wilde'ın (1998, ss. 21-26) güvenlikleştirme modeline göre bu tür ilanlar, yalnızca tanımlayıcı değil, olağanüstü önlemleri meşrulaştıran performatif söz-eylemlerdir.

Karşılıklı olarak inşa edilen düşman kimliklerinin en belirgin şekilde tezahür ettiği an, 26 Ekim 2005'te Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın Tahran'daki "Siyonizmsiz Dünya" konferansında yaptığı konuşma oldu. Ahmedinejad, Humeyni'nin miras bıraktığı retorığı yineleyerek "Kudüs'ü işgal eden rejim zamanın sayfalarından silinmelidir" ifadesini kullandı (Iran Focus, 2005; Teitelbaum, 2008, s. 7). Konstrüktivist çerçevede bu tür beyanlar, yalnızca tanımlayıcı değil, kimlik ve "öteki" inşasını pekiştiren, güvenleştirmeyi derinleştiren söz-eylemler niteliği taşır. Bu konuşma, 1990-2005 döneminde giderek sertleşen karşılıklı düşman söyleminin en görünür doruk noktalarından biri oldu ve sonraki dönemde derinleşecek güvenlik rekabetinin söylemsel zeminini daha da güçlendirdi.

3.4. Nükleer Krizler, Vekâlet Savaşları ve Doğrudan Çatışma (2005-2025)

1990-2005 arasında söylem ve ritüeller, İran ile İsrail arasındaki düşman kimliğini kurumsallaştırdı. 2005 sonrasında yaşanan her kriz ise bu yerleşik düşmanlığı daha da derinleştirerek ilişkileri Wendt'in tanımladığı (2021, ss. 320-343) Hobbesçu güvenlik kültürüne yaklaştırdı. Bu kültürde taraflar, karşı tarafın niyetlerini sürekli tehdit olarak okumakta ve olağanüstü önlemleri meşru görmektedir. Bu nedenle 2005 sonrası dönemdeki gelişmeler, "ötekinin değişmez ve düşmanca doğasına" ilişkin algıyı daha da pekiştirdi (Yongtao, 2010, s. 88).

İran'ın nükleer programı, Şah Muhammed Rıza Pehlevi döneminde stratejik bir güç unsuru olarak başlatıldı. 1979 Devrimi sonrası kısa süreliğine durdurulan program, 1980'lerin sonunda savaş tecrübeleri ve güvenlik kaygılarıyla yeniden hız kazandı. 2002'de Natanz ve Arak tesislerinin ifşası, İran'ın nükleer faaliyetlerini uluslararası gündemin merkezine taşıdı. Böylece İsrail ve ABD söylemlerinde, İran'ın nükleer kapasitesini stratejik ve varoluşsal bir tehdit olarak kodlayan güvenleştirme anlatısı daha da güçlendi (Gül & Karapınar, 2019, ss. 78-81).

Netanyahu'nun 1990'lardan itibaren tekrarladığı "İran birkaç yıl içinde nükleer silaha sahip olacak" uyarıları, bu tehdidi İsrail kamuoyunda kalıcı bir güvenlik gündemine dönüştürdü. 2003 tarihli gizli Project Daniel raporu da İran'ı "en büyük varoluşsal tehlike" olarak tanımlayarak bu söylemi stratejik doktrin düzeyine taşıdı. Raporu, "önleyici meşru müdafaa" ilkesinin resmileştirilmesini ve caydırıcılığı artırmak amacıyla nükleer kapasiteye dair bazı bilgilerin kısmen açıklanması önerildi (Cooper, 2015; Beres, 2009). Ancak İran-İsrail rekabeti 2000'li yıllarda yalnızca nükleer kriz ekseninde derinleşmedi, aynı zamanda vekâlet aktörleri üzerinden sahaya da taşındı.

Vekâlet savaşlarının kökeni 1982 Lübnan Savaşı'na uzanmaktadır. İsrail'in Lübnan'ı işgali sonrasında İran, Şam Büyükelçisi Ali Ekber Muhteşemi aracılığıyla Hizbullah'ın kuruluşunda aktif rol oynadı (Bozkurt, 2014, ss. 604-605). Bu örgütsel ve ideolojik bağ, 2006 Temmuz Savaşı'nda bölgesel ölçekte görünür hale geldi. İran, Hizbullah'a sağladığı askeri ve mali desteği "direniş eksen" söylemiyle meşrulaştırırken (Kahraman, 2009, ss. 152-156) İsrail açısından bu destek, İran'ın "varoluşsal" tehdidinin sahadaki en somut tezahürlerinden biri olarak değerlendirildi (Makovsky & White, 2006, s. 38). Böylece söylem ile sahadaki çatışma pratikleri birbirini besledi ve Hobbesçu güvenlik kültürünü daha da pekiştirdi.

2011'de başlayan Suriye İç Savaşı, İran-İsrail rekabetini doğrudan askeri temasların ve vekâlet savaşlarının yoğunlaştığı yeni bir evreye taşıdı. İran, Esad rejimini korumak amacıyla Devrim Muhafızları Kudüs Gücü, Hizbullah ve Şii milisleri sahaya sürdü. İsrail ise İran'ın sınır yakınında kalıcı askeri altyapı kurma çabalarını engellemek için yüzlerce hava saldırısı gerçekleştirdi. Bu saldırılar, mühimmat depoları, insansız hava aracı tesisleri ve üst düzey İranlı komutanları hedef aldı (Önel, 2025). İran'ın Suriye'deki varlığı, İsrail açısından kabul edilemez bir güvenlik tehdidi olarak kodlandı. Buna karşılık Tahran yönetimi, Suriye'deki protestoları Batı'nın "Siyonist direniş zincirini kırma" girişiminin parçası, Suriye'yi ise "Siyonist rejimin işgal gücüne karşı savaşın ön cephesi" olarak tanımladı (Djalili & Kellner, 2013, ss. 70-71). Böylece Suriye sahası, karşılıklı tehdit algısının doğrudan askeri pratikler üzerinden üretildiği ve İran-İsrail rekabetinin daha görünür bir çatışma düzlemine taşındığı kritik bir alan hâline geldi.

Bu dönemde nükleer kriz hattı da vekâlet savaşlarıyla paralel olarak ilerledi. İsrail, "varoluşsal" bir tehdit olarak gördüğü İran'ın nükleer kapasitesini yavaşlatmak amacıyla sabotaj ve suikast operasyonlarına başvurdu. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri, 2010'da Natanz tesisini hedef alan Stuxnet siber saldırısıydı. Natanz'daki 164 santrifüjden oluşan kaskat düzenine (birbirine seri bağlı santrifüj grubu) uygun biçimde tasarlanan bu saldırı, santrifüjleri iki ayda bir tekrarlanan hız döngüleriyle aşındırmayı amaçladı.

Lindsay'e göre Stuxnet, İran'ın nükleer programını yaklaşık bir yıl geciktirdi. Ancak bu etkinin kalıcı olmadığı ve tesisin kısa sürede toparlandığı görüldü (Lindsay, 2013, ss. 384-392; Önel, 2025).

2023 sonrası süreç, İran ile İsrail'in ilk kez doğrudan füze ve hava saldırılarıyla karşı karşıya geldiği yeni bir dönemi başlattı. Mart 2023'te İran'ın Kuzey Irak'ta Mossad'a ait olduğu iddia edilen bir merkeze füze saldırısı düzenlemesi ve 7 Ekim 2023'teki Hamas saldırısının bölgesel vekâlet zincirini tetiklemesi, gerilimi hızla tırmandırdı. İsrail'in 1 Nisan 2024'te Şam'daki İran Konsolosluğu'nu vurmasının ardından İran, 13 Nisan 2024'te tarihinde ilk kez doğrudan füze ve drone saldırısını İsrail topraklarına yöneltti. Bunu izleyen misillemeler, suikastlar ve karşı operasyonlar, 2024 yazında sıcak çatışma eşiğini daha da aşındırdı. Nihayet 13 Haziran 2025'te başlayan "Yükselen Aslan Harekâtı" ile İran'ın "Sadık Vaat-3" karşı saldırısı, gerilimi Natanz başta olmak üzere nükleer tesisleri ve stratejik altyapıları hedef alan 12 gün süren yoğun bir savaşa dönüştürdü (İRAM, 2025; Önel, 2025).

Bu 12 günlük savaş, İran-İsrail ilişkilerinde uzun süredir söylem, ritüel ve vekâlet çatışmaları üzerinden yeniden üretilen düşman kimliklerinin doğrudan devletler arası askeri çatışma düzeyine taşındığı kritik bir kırılma anı olarak öne çıktı. Konstrüktivist açıdan bu savaş, yalnızca maddi askeri kapasitenin devreye girmesiyle değil, tarafların birbirini uzun süredir "varoluşsal tehdit" olarak kodlayan söylem ve kimlik kalıplarının pratik düzeyde sertleşmesiyle anlam kazanmaktadır. Wendt'in Hobbesçu güvenlik kültürü çerçevesinde bakıldığında, tarafların artık karşılıklı güvensizliği yönetilebilir bir rekabet olarak değil, bertaraf edilmesi gereken bir tehdit ilişkisi olarak okuduğu anlaşılmaktadır (Wendt, 2021, ss. 320-343). Aynı zamanda bu savaş, güvenleştirici söylemlerin yalnızca retorik düzeyde kalmadığını da ortaya koymaktadır. Buzan, Wæver ve de Wilde'in kavramsallaştırdığı biçimiyle, bu söylemler olağanüstü önlemleri ve doğrudan saldırıları meşrulaştıran bir söz-eylem pratiği üretmektedir (Buzan vd., 1998, ss. 21-26). Bu yönüyle 12 Gün Savaşı, söylem ile pratiğin birbirini beslediğini ve tekrar eden güvenlik pratikleri aracılığıyla düşman kimliğinin daha da kurumsallaştığını göstermektedir (Adler & Pouliot, 2011, ss. 4-7; Campbell, 1992, ss. 77-78).

Bu çatışma süreci, İran-İsrail rekabetinin gölge operasyonlardan açık savaşa evrildiğini ve karşılıklı tehdit algısının daha da kalıcılaştığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak bu gelişmeler, İran-İsrail rekabetinin artık yalnızca vekâlet savaşlarıyla sınırlı kalmadığını; doğrudan çatışma riskinin kimlik ve söylem temelli karşılıklı tehdit algısıyla iç içe geçtiğini göstermiştir. Bu nedenle İsrail-İran rekabetini anlamak için askeri boyut kadar, maddi unsurlara anlam kazandıran kimliksel ve söylemsel dinamikleri de dikkate almak gerekmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, İsrail-İran ilişkilerinde güvenlik politikalarının yalnızca maddi çıkar hesaplarıyla değil, karşılıklı olarak inşa edilen kimlik, söylem ve pratikler üzerinden şekillendiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, iki devlet arasındaki gerilimin yalnızca nükleer kapasite ya da bölgesel güç dengesiyle açıklanamayacağını göstermektedir. Asıl belirleyici olan, maddi unsurların hangi kimliksel ve söylemsel çerçeveler içinde "tehdit" olarak anlam kazandığıdır. Nitekim aynı maddi kapasite, bazı bağlamlarda güvenlik ve caydırıcılık unsuru olarak değerlendirilirken, bazı bağlamlarda varoluşsal tehdit olarak kodlanabilmektedir.

Çalışmanın temel sorusuna verilen yanıt, İsrail ve İran'ın birbirlerini yalnızca stratejik rakip olarak değil, kimliksel olarak tanımlanmış birer "öteki" olarak inşa ettikleridir. Bu karşılıklı inşa süreci, dış politika tercihlerini, tehdit tanımlarını ve güvenlik anlayışlarını doğrudan biçimlendirmektedir. Bu nedenle tehdit algısı, maddi kapasitenin kendisinden ziyade bu kapasiteye yüklenen anlamlar üzerinden şekillenmektedir.

Araştırmanın ilk bulgusu, tarafların kullandığı söylemlerin dış politikada yalnızca tanımlayıcı değil, aynı zamanda belirli eylemleri meşrulaştırıcı bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Nükleer kapasite gibi maddi unsurlar, tek başına ve her bağlamda aynı tehdit algısını üretmemektedir. Bu kapasitenin tehdit olarak algılanması, ona yüklenen kimliksel ve söylemsel anlamlara bağlıdır.

İkinci olarak, "öteki" inşasının statik değil, belirli tarihsel kırılmalar ve tekrar eden pratikler aracılığıyla kurumsallaşan bir süreç olduğu görülmüştür. 1948-1979 arasındaki pragmatik yakınlık, 1979 İslam Devrimi'yle birlikte yerini İsrail'i açık bir düşman olarak tanımlayan yeni bir kimliğe bırakmıştır. 1990-2005 döneminde söylem ve ritüeller bu düşmanlığı kurumsallaştırmıştır. 2005 sonrasında ise nükleer krizler,

vekâlet savaşları ve doğrudan çatışmalar daha sert bir güvenlik kültürünü pekiştirmiştir. Bu süreç, iç siyasi meşruiyet arayışının da dış politikadaki düşman imgesini beslediğini göstermektedir. Ayrıca tehdit algısının yeniden üretimi, yalnızca devletler arası etkileşimlerle değil, aynı zamanda iç siyasi meşruiyet arayışları, ideolojik yönelimler ve karar alıcı elitlerin tehdit tanımlarıyla da yakından ilişkilidir.

Üçüncü olarak, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında yaşanan 12 Gün Savaşı, güvenlikleştirici söylemlerin retorik düzeyin ötesine geçerek fiili çatışmayı meşrulaştırdığını açık biçimde ortaya koymuştur. Bu evre, karşılıklı güvensizliğin artık yönetilebilir bir rekabet olmaktan çıkıp doğrudan bertaraf edilmesi gereken bir tehdit ilişkisine dönüştüğüne işaret etmektedir. Wendt'in kavramsallaştırdığı Hobbesçu güvenlik kültürü bu noktada daha görünür hale gelmiştir. Aynı zamanda bu süreç, Buzan, Wæver ve de Wilde'nin belirttiği biçimiyle, güvenlikleştirici söylemlerin olağanüstü önlemleri ve doğrudan saldırıları meşrulaştırdığını de ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, çalışmanın temel varsayımını desteklemektedir. Tehdit algısı, tarafların birbirine atfettiği kimlikler ve bu kimliklere eşlik eden söylem ile pratikler üzerinden inşa edilmektedir. Ancak bu tespit, maddi unsurların ve askeri kapasitenin ikincil ya da önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine, askeri kapasite, nükleer altyapı ve bölgesel güç dengesi gibi maddi faktörler, tarafların kimliksel ve söylemsel çerçeveleri içinde anlam kazanarak tehdit algısına dönüşmektedir. Bunun yanında, uluslararası toplumun güvenlik söylemleri ve normatif çerçeveler de bu algının şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Sonuç olarak, İsrail-İran rekabeti yalnızca güç dengesi ve stratejik çıkar kavramlarıyla açıklanabilecek bir ilişki değildir. Güvenlik sarmalının kırılması da yalnızca askeri sınırlamalarla mümkün görünmemektedir. Tarafların birbirini tanımlama biçimlerinde, sembolik pratiklerinde ve meşruiyet anlatılarında da bir dönüşüm gerekmektedir. Gelecek çalışmalar, bu karşılıklı inşa sürecinin bölgesel aktörlerin güvenlik söylemleriyle nasıl keşiştiğini ve uluslararası normatif çerçevelerin bu ilişki üzerindeki etkisini daha ayrıntılı biçimde inceleyebilir.

5. Extended Abstract

This study examines Israel-Iran relations from a constructivist perspective. It argues that threat perceptions are shaped not only by strategic interests and material capabilities, but also by identities, discourses, norms, and practices that are socially constructed over time. While realist and historical-diplomatic approaches in the literature generally emphasize material power and interstate rivalry, this study focuses on how identity, discourse, norms, and symbolic practices shape the meaning of threat. In this respect, it addresses an important gap in the literature. The central research problem is how Israel and Iran have constructed each other as “the other” and how this mutual construction has shaped their foreign policy behavior across different historical periods. By addressing this problem, the study contributes to a more nuanced understanding of bilateral relations and demonstrates the persistence of identity-based security cultures in shaping state action.

The significance of this research lies in its departure from conventional explanations that treat the Israel-Iran rivalry solely as the outcome of strategic calculation. Instead, the study shows that identities, discourses, and symbolic practices, such as ritualized slogans, commemorations, and diplomatic narratives, play a decisive role in shaping security perceptions. At the same time, it does not suggest that material factors are irrelevant. Rather, material capabilities, regional power balances, and military infrastructures acquire political meaning through identity-based and discursive frameworks. The study is therefore situated within constructivist scholarship while also engaging directly with the dynamics of Middle East politics. It also offers broader insights by showing how identity construction and securitization processes can entrench conflict dynamics beyond this specific case.

Methodologically, the research adopts a qualitative design grounded in constructivist theory. Data were collected through extensive library research and online archival sources in order to ensure both historical depth and theoretical coherence. The material was organized chronologically, covering the period from 1948 to 2025, and analyzed through the discourse-practice nexus. Special attention was paid to the relationship between discursive representations, such as leadership speeches, slogans, and symbolic labels, and performative practices, including public rituals, demonstrations, military operations, and other recurring symbolic acts. This approach makes it possible to show that threat perceptions are not merely

declared, but also enacted, repeated, and institutionalized. It also helps explain why the study gives particular attention to discourse and ritual practices without reducing the analysis to those dimensions alone.

The findings reveal several major transformations across different periods. Between 1948 and 1979, Israel and Iran maintained a pragmatic relationship shaped by converging strategic concerns despite ideological differences. This proximity collapsed after the 1979 Islamic Revolution, which redefined Iran's identity in explicitly ideological and anti-Israeli terms. Israel was no longer framed merely as a political adversary, but as a central "other" against which the Islamic Republic articulated both domestic legitimacy and foreign policy orientation. The period from 1990 to 2005 further institutionalized this antagonism through recurring discourses and ritual practices. Annual Quds Day marches, Friday sermons, symbolic condemnations, and official narratives turned hostility into a routine and socially entrenched pattern. On the Israeli side, threat perceptions shifted after Iraq ceased to be a major rival. Iran increasingly came to be framed as an existential danger. Discourses such as the "mad mullahs" narrative and strategic doctrines such as Rabin's concentric circles model illustrate how securitization processes positioned Iran as the principal external threat. In this way, both sides became engaged in a mutually reinforcing cycle of identity-based enmity.

The post-2005 period marked the deepening of a Hobbesian security culture. Each crisis reinforced the assumption that the other side was inherently hostile and unchangeable. The exposure of Iran's nuclear facilities, proxy conflicts, sabotage operations, and direct military confrontations all contributed to this process. The nuclear issue became a central site of securitization, with Israeli leaders persistently framing Iran's nuclear program as an existential threat. At the same time, Iran legitimized its support for Hezbollah and other non-state actors under the banner of the "axis of resistance," while presenting Israel as a symbol of illegitimacy and oppression. The 2006 Lebanon War, the Syrian Civil War after 2011, cyber operations such as the 2010 Stuxnet attack, and a series of assassinations all demonstrate how discourse and practice worked together to consolidate hostility. More recently, the escalation culminating in the 12-Day War of 13-24 June 2025 showed that long-standing securitizing discourses had moved beyond rhetoric and had become directly tied to open interstate confrontation. This phase represented the sharpest manifestation of the security dilemma in the relationship.

Overall, the study concludes that Israel-Iran tensions cannot be explained through strategic interests alone. Material capabilities and power balances remain important, but they become politically meaningful only through the identities and discourses that states project onto one another. The study also finds that threat perception is shaped not only by interstate interaction, but also by domestic legitimacy concerns, ideological orientations, and elite threat definitions. In addition, normative frameworks, such as non-proliferation, self-defense, resistance, and international legitimacy, together with the security discourse of international society, form a broader context within which these threat perceptions are produced. The persistence of a Hobbesian security culture suggests that, unless identity-based and discursive dynamics are transformed, pragmatic solutions alone are unlikely to generate lasting stability. Confidence-building measures and dialogue initiatives must therefore address not only military issues but also the symbolic and normative frameworks that sustain hostility. In this respect, the study contributes both to constructivist theory and to the literature on Middle East security.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Acharya, A. (2014). Global international relations (IR) and regional worlds: A new agenda for international studies. *International Studies Quarterly*, 58(4), 647-659. <https://doi.org/10.1111/isqu.12171>
- Adler, E. (2013). Constructivism in international relations: Sources, contributions, and debates. In W. Carlsnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Eds.), *Handbook of international relations* (2nd ed., pp. 112-145). Sage.
- Adler, E., & Pouliot, V. (2011). International practices. *International Theory*, 3(1), 1-36. <https://doi.org/10.1017/S175297191000031X>
- Allan, B. B., Vucetic, S., & Hopf, T. (2018). The distribution of identity and the future of international order: China's hegemonic prospects. *International Organization*, 72(4), 839-869. <https://doi.org/10.1017/S0020818318000267>
- Arı, T. (2017). *Geçmişten günümüze Orta Doğu: Cilt 2 – Irak, İran, ABD, petrol, barış süreci ve Arap Baharı*. Alfa Yayınları.
- Bahgat, G. (2005). The Islamic Republic and the Jewish State. *Israel Affairs*, 11(3), 517-534. <https://doi.org/10.1080/13537120500122628>
- Beres, L. R. (2009). *Israel, Iran and Project Daniel: A Six-Year retrospective*. IDC Herzliya, Institute for Policy and Strategy. <https://www.runi.ac.il/media/wxintpx2/louisreneberes2009.pdf>
- Bialer, U. (2007). Fuel Bridge across the Middle East: Israel, Iran, and the Eilat-Ashkelon oil pipeline. *Israel Studies*, 12(3), 29-67. <http://www.jstor.org/stable/30245672>
- Boekle, H., Rittberger, V., & Wagner, W. (1999). *Norms and foreign policy: Constructivist foreign policy theory* (Report No. 34a). Center for International Relations /Peace and Conflict Studies.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2007). Yapılandırmacı yaklaşım (konstrüktivizm). In H. Çakmak (Ed.), *Uluslararası ilişkiler: Giriş, kavram ve teoriler* (ss. 149-154). Platin.
- Bozkurt, A. (2014). Hizbullah'ın Lübnan'da kuruluşu ve popüleritesinin sebepleri. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(XVII), 599-627. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh387>
- Boroumand, L. (2024). Why America became the great satan. *Persuasion*. <https://www.persuasion.community/p/why-america-became-the-great-satan>
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Campbell, D. (1992). *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. University of Minnesota Press.
- Checkel, J. T. (1998). The constructivist turn in international relations theory. *World Politics*, 50(2), 324-348. <https://doi.org/10.1017/S0043887100008133>
- Choukeir, J. (2024 October 4). Iran leader Khamenei says Iran will not delay nor rush to confront Israel. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-leader-khamenei-says-iran-will-not-delay-nor-rush-confront-israel-2024-10-04/>
- Cooper, R. (2015 March 3). Netanyahu has been warning that Iran is close to a nuke since 1992. *The Week*. <https://theweek.com/speedreads/542019/netanyahu-been-warning-iran-is-close-kuke-since-1992>
- Coşkun, B. B. (2012). Uluslararası ilişkilerde "kimlik" ve Türk dış politikası. İçinde E. Efeğil & R. Kalaycı (Ed.), *Dış politika teorileri bağlamında Türk dış politikasının analizi Cilt 1* (ss. 603-621). Nobel.
- Çatı, M. O., & Çamlıdağ, S. (2023). Realizm ve uluslararası hukuk bağlamında İran-İsrail nükleer güç rekabeti. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45, 306-336.
- Demirtaş, B. (2020). İnşacılık. İçinde Ş. Kardaş & A. Balcı (Ed.), *Uluslararası ilişkilere giriş: Tarih, teori, kavram ve konular* (10. Baskı, ss. 167-187). Küre Yayınları.
- Djalili, M.-R., & Kellner, T. (2013). "Arap Baharı" karşısında İran ve Türkiye (H. Güreli, Çev.). Bilge Sanat Kültür.
- Djalili, M.-R., & Kellner, T. (2017). *100 soruda İran* (R. Uzmen, Çev.). Bilge Sanat Kültür.
- Fierke, K. M. (2016). Is there life beyond language? Discourses of security. In G. Schlag, J. Junk, & C. Daase (Eds.), *Transformations of security Studies: Dialogues, diversity and discipline* (pp. 70-82). Routledge.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (2001). Taking stock: The constructivist research program in international relations and comparative politics. *Annual Review of Political Science*, 4, 391-416. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.4.1.391>

- Flockhart, T. (2016). İnşacılık ve dış politika. In A. H. Smith & T. D. S. Smith (Eds.), *Dış politika: Teoriler, aktörler, örnek olaylar* (Nasuh Uslu [Çev.], ss. 78–92). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Griffiths, M., O’Callaghan, T., & Roach, S. C. (2008). *International relations: The key concepts* (2nd ed.). Routledge.
- Guzzini, S. (2000). A reconstruction of constructivism in international relations. *European Journal of International Relations*, 6(2), 147–182.
- Gül, M., & Karapınar, E. (2019). İran dış politikasında nükleer program, nükleer kriz ve nükleer müzakereler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 76, 75-92. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.29145>
- Hobson, J. M. (2000). *The state and international relations*. Cambridge University Press.
- Houghton, D. P. (2007). Reinvigorating the study of foreign policy decision making: Toward a constructivist approach. *Foreign Policy Analysis*, 3(1), 24–45. <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2007.00040.x>
- Iran Focus. (2005). Transcript of speech by Iranian President Mahmoud Ahmadinejad at “World Without Zionism” conference in Tehran. <https://iranfocus.com/terrorism/4164-transcript-iran-presidents-speech-threatening-israel/>
- Islamic Republic of Iran. (1979). *Constitution of the Islamic Republic of Iran*. Islamic Consultative Assembly. https://www.constituteproject.org/constitution/Iran_1989.pdf?lang=en
- Itzhakov, D. (2018). Iran’s Quds Day: Ideology or interests? *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. <https://besacenter.org/iran-quds-day/>
- İRAM. (2025). *İran-İsrail çatışması: Bölgesel ve küresel boyutlar*. İran Araştırmaları Merkezi. <https://www.iramcenter.org/iran-israil-catismasi-bolgesel-ve-kuresel-boyutlar-2645>
- Kahraman, Ö. (2009). *Suriye Krizi’nde Lübnan Hizbullahı’nın rolü* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karnap, A., & Çağla, C. (2022). İran ve güvenlikleştirme politikaları: Ayetullah Humeyni dönemi (1979–1989). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(3), 629–650. <https://doi.org/10.33630/ausbf.1128917>
- Kaye, D. D., Nader, A., & Roshan, P. (2011). *Israel and Iran: A dangerous rivalry*. RAND Corporation.
- Keddie, N. R. (2006). *Modern Iran: Roots and results of revolution* (Updated ed.). Yale University Press.
- Khosravi, S. (2013). Graffiti in Tehran. *Anthropology Now*, 5(1), 1–17. <https://doi.org/10.5816/anthropologynow.5.1.0001>
- Kıran, A. (2008). Iran–Israel relationship. *Journal of International Affairs*, 12(1–2), 81–96.
- Kolsuz, K. (2017). Mezhep ve kimlik bağlamında Ortadoğu’da İran’ın güç ve güvenlik politikaları. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 11–45.
- Kratochwil, F. V. (1989). *Rules, norms and decisions: On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*. Cambridge University Press.
- Küçük, M. (2014). Uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık. İçinde D. R. Gözen (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 325–379). İletişim.
- Lindsay, J. R. (2013). Stuxnet and the limits of cyber warfare. *Security Studies*, 22(3), 365–404. <https://doi.org/10.1080/09636412.2013.816122>
- Lipin, M. (2019, June 4). Iran recommits to Khomeini’s “resistance” on death anniversary, but at what cost? *VOA News*. <https://www.voanews.com/a/iran-khomeini-death-anniversary/4946328.html>
- Makovsky, D., & White, J. (2006). *Lessons and implications of the Israel–Hizballah war: A preliminary assessment* (No. 60). The Washington Institute for Near East Policy.
- McCourt, D. M. (2022). *The new constructivism in international relations theory*. Bristol University Press.
- Menashri, D. (2001). *Post-revolutionary politics in Iran: Religion, society and power*. Routledge.
- Menashri, D. (2006). Iran, Israel and the Middle East conflict. *Israel Affairs*, 12(1), 107–122. <https://doi.org/10.1080/13537120500381901>
- Nia, M. M. (2012). Discourse and identity in Iran’s foreign policy. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 3(3), 29–64.
- Onuf, N. (2015). Constructivism: A user’s manual. In V. Kobalkova, N. Onuf, & P. Kowert (Eds.), *International relations in a constructed world* (pp. 58–79). Routledge.

- Onuf, N. G. (1989). *World of our making: Rules and rule in social theory and international relations*. University of South Carolina Press.
- Onuf, N. G. (2013). *World of our making: Rules and rule in social theory and international relations*. Routledge.
- Oruç, H. (2016). Stratejik ortaklıktan radikal söyleme evrilen ilişkiler örneği: 1979 sonrası İsrail-İran ilişkileri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 3–34.
- Oruç, H. (2017). Sekülerlikten radikalleşmeye: İsrail'in kurucu felsefesinde konstrüktivist dönüşüm. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 156–186. <https://doi.org/10.26513/tocd.303174>
- Önel, O. (2025). İran-İsrail çatışmaları ve tarihsel seyir. *Kapdem*. <https://kapdem.org/iran-israil-catismalari-ve-tarihsel-seyir/>
- Pardo, E. J. (2016). *Iranian education: The continuous revolution*. IMPACT-se (Institute for Monitoring Peace and Tolerance in School Education). https://www.impact-se.org/wp-content/uploads/Iranian-Education_The-Continuous-Revolution-2016.pdf
- Parsi, T. (2007). *Treacherous alliance: The secret dealings of Israel, Iran, and the United States*. Yale University Press.
- Reese, S. D., & Lewis, S. C. (2009). Framing the war on terror: The internalization of policy in the US press. *Journalism*, 10(6), 777–797. <https://doi.org/10.1177/1464884909344480>
- Risse, T. (2007). Social constructivism meets globalization. In D. Held & A. McGrew (Eds.), *Globalization theory: Approaches and controversies* (pp. 126–148). Polity.
- Ruggie, J. G. (1998). What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International Organization*, 52(4), 855–885. <https://doi.org/10.1162/002081898550770>
- Rumelili, B. (2014). İnşacılık/Konstrüktivizm. İçinde E. Balta (Ed.), *Küresel siyasete giriş: Uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler* (ss. 151-171). İletişim.
- Rumelili, B. (2020). Kimlik. İçinde Ş. Kardaş & A. Balcı (Ed.), *Uluslararası ilişkilere giriş: Tarih, teori, kavram ve konular* (10. Baskı, ss. 389-397). Küre Yayınları.
- Sachs, N. (2019). Iran's revolution, 40 years on: Israel's reverse periphery doctrine. *Brookings Institution*. <https://www.brookings.edu/articles/irans-revolution-40-years-on-israels-reverse-periphery-doctrine/>
- Sanyürek, M. B. (2018). Devrim sonrası İran dış politikası. *The Journal of Academic Social Science*, 6(86), 198–218.
- Schlag, G. (2016). Imaging security: A visual methodology for security studies. In G. Schlag, J. Junk, & C. Daase (Eds.), *Transformations of security studies: Dialogues, diversity and discipline* (pp. 173–190). Routledge.
- Shlaim, A. (2022). *Demir duvar, İsrail ve Arap dünyası* (İ. Demirci, Çev.; 2. baskı). Küre Yayınları.
- Sobhani, S. (1989). *The pragmatic entente: Israeli-Iranian relations, 1948–1988*. Praeger Publishers.
- Sönmezoglu, F. (2014). *Uluslararası politika ve dış politika analizi* (6. baskı). Der Yayınları.
- Sutch, P., & Elias, J. (2007). *International relations: The basics*. Routledge.
- Tannenwald, N. (1999). The nuclear taboo: The United States and the normative basis of nuclear non-use. *International Organization*, 53(3), 433–468. <https://doi.org/10.1162/002081899550959>
- Teitelbaum, J. (2008). *No. What Iranian leaders really say about doing away with Israel: A refutation of the campaign to excuse Ahmadinejad's incitement to genocide*. Jerusalem Center for Public Affairs. <https://jcpa.org/wp-content/uploads/2011/11/ahmadinejad2-words.pdf>
- The Guardian. (2004, October 27). *Ariel Sharon's address to the Knesset*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2004/oct/27/israel3>
- The Times of Israel. (2018, June 8). Rouhani says Israel can never feel safe as thousands in Iran mark Quds Day. *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/rouhani-says-israel-can-never-feel-safe-as-thousands-in-iran-mark-quds-day/>
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2012). *International relations theory* (5th ed.). Pearson.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391–425. <https://doi.org/10.1017/S0020818300027764>
- Wendt, A. (1994). Collective identity formation and the international state. *American Political Science Review*, 88(2), 384–396. <https://doi.org/10.2307/2944711>

Wendt, A. (2021). *Uluslararası siyasetin sosyal teorisi* (S. G. Ihlamur Öner & H. Sarı Ertem, Çev.; 3. baskı). Küre Yayınları.

Yitzhak, R. (1995). *Yitzhak Rabin's reasons for signing the 1993 Oslo Accords, explained in 1995*. Israel Education. <https://israeled.org/yitzhak-rabin-oslo-accords/>

Yongtao, L. (2010). Discourse, meanings and IR studies: Taking the rhetoric of “Axis of Evil” as a case. *CONfines de Relaciones Internacionales y Ciencia Política*, 6(11), 85–107.

Zaccara, L. (2024). Iran: Continuity in foreign policy towards Israel after the war in Gaza. *European Institute of the Mediterranean (IEMed)*. <https://www.iemed.org/publication/iran-continuity-in-foreign-policy-towards-israel-after-the-war-in-gaza/>